

Nhân nhận giải thưởng Đào Tấn.

Thái Kim Lan Bất ngờ tôi nhận giải thưởng Đào Tấn! Phải nói là bất ngờ! Bởi vì thật tình tôi không phải là nghệ nhân hay nghệ sĩ mà giải thưởng Đào Tấn nhắm đến. Có chăng một chút dính líu đến Đào Tấn là tính mê tuồng hát mà tôi đã được thừa hưởng của bà Nội tôi, đã làm cho tôi thường dành nhiều cảm tình đặc biệt cho môn nghệ thuật sân khấu mà Đào Tấn đã một thời đam mê xây dựng và phát huy. Nếu nhìn như thế thì giải thưởng này thật ra không riêng gì cho tôi mà, trong ý nghĩa nào đó về khả thể nhận giải, mỗi người mê tuồng đều có thể nhận được giải thưởng này, vậy thì tôi chỉ xin là đại diện những người mê tuồng mà nhận lãnh. Dù sao đi nữa, giải thưởng tuy bất ngờ cho người nhận giải nhưng điều chắc chắn không một chút ngờ là giá trị văn học nghệ thuật mà Đào Tấn đã mang lại cho nghệ thuật sân khấu tuồng. Thế nên nhận giải thưởng Đào Tấn đã cho tôi cơ hội cảm nhận thêm tư tưởng của Đào Tấn về nghệ thuật sân khấu và chính con người của ông. Có bốn điểm tôi xin được nêu ra trong tương quan với vấn đề bảo tồn và phát huy nghệ thuật sân khấu tuồng:

Nghệ thuật sân khấu tuồng liên hệ mật thiết với đạo lý trong việc chuyển tải, phổ biến chân thiện mỹ cho quảng đại quần chúng. "Tuồng Đào Tấn" và "thế giới tuồng Đào Tấn" đầu thế kỷ 20 đã lôi cuốn hàng vạn người mê say tuồng suốt trăm năm, đã tác động mạnh mẽ vào tâm lý xã hội đương thời, đã được mọi tầng lớp khán giả tiền thế cũng như hậu thế yêu thích và ngưỡng mộ. Đào Tấn cho rằng "Kẻ mới biết chữ, không đọc kinh, nhưng không thể không xem hát tuồng..." và ông cũng nhận rõ chức năng khêu dậy cảm tính yêu điều thiện, thúc dục phản tư về ý nghĩa nhân sinh, cảm thông những giá trị nhân bản về trung hiếu nghĩa v.v. của tuồng hát trên sân khấu đối với khán giả: "Sức mạnh của tuồng hát như thủy ngân chảy xuống đất, không có lỗ nào là không thể vượt qua, mà công dụng của nó, thì tuy pháp luật nghiêm khắc và dày đặc, tôn giáo tinh vi, cũng không thể nào thắng được nó..."

Nhưng đối với Đào Tấn, ý thức rõ liên hệ giữa nghệ thuật tuồng và đạo đức trong chức năng "tài đạo" không có nghĩa nghệ thuật tuồng chỉ là công cụ phục vụ đạo lý khô khan cứng nhắc giáo điều, ngược lại theo ông, tính văn hoá cao trong nghệ thuật cần được chính tác nhân nghệ thuật tôn trọng và bảo vệ ưu việt, hay nói cách khác, tương quan nghệ thuật và đạo lý chỉ có ý nghĩa và hiệu quả trước tiên khi chính nhà thơ, nhà văn, người trước tác, trung thực với lý tưởng chân thiện mỹ trong sáng tác của mình. Nghệ thuật do đó không nhằm phục vụ cho một mục đích đạo lý khuôn sáo giả tạo hay quyền uy chính trị, đi ngược lại đạo lý văn học, cũng như đạo lý nhân bản mà chính tuồng hát nêu lên, và người trước tác trước hết là kẻ bảo vệ tính trung thực của nghệ thuật trong sự độc lập và tự do sáng tạo ấy. Giai thoại điển tuồng "Tiết Cương phá thiết khâu phần" cho vua Thành Thái và quần thần xem, trong đó Đào Tấn đã cương quyết không bẻ cong bút sửa một chữ trong vở tuồng để tránh nguy hiểm bị quyền thần ám hại, đã nói lên tinh thần trung chính bảo vệ tính văn hóa trong nghệ thuật của Đào Tấn. Bao lâu tính văn hóa không được nhà văn, nhà thơ mài dũa, sáng tạo một cách độc lập với mọi ý thức hệ, uy quyền hay thế lực chính trị, thì tính văn hóa đó khó tồn tại, mà chỉ là những hiện tượng nhất thời, từ đó sẽ bị mai một.

Ở Đào Tấn, tính văn hóa nổi bật trong các tác phẩm cũng như trong con người có lẽ nằm trọn ở trong sự tổng hợp hài hòa đầy thiện cảm nhân tình giữa nhà trí thức Đào Tấn và nghệ sĩ Đào Tấn. Trí thức nghệ sĩ Đào Tấn đi về có nhau giữa thức tỉnh và đam mê, giữa minh triết ngoại vật và dẫn thân mê mải, giữa tri thức ban đêm và mộng mị ban ngày. Thức tỉnh của ông là trí tuệ nâng cao nghệ thuật tuồng từ hình thức đến nội dung, đam mê của ông là sống thực với tích tuồng, sống hết mình xuyên suốt tác phẩm và nhân vật, đắm chìm trong nghệ thuật kịch hóa cuộc đời và từ đó thức tỉnh trong đời thực. Là một nhà trí thức, ông không sợ ngồi chung với con hát, thân thiết như trong một gia đình, cười với họ và khóc với họ. Chính gạch nối giữa trí thức và đam mê đã cho ông khả năng bình dân hoá những tích tuồng ngoại lai, thổi vào đó sức sống vượt thời gian với Tiết Cương chống búa, Phi Hồ năm miếu, Trụ Vương dẫn tượng, Phượng Cơ qua ải...cho khán giả bản địa thuộc mọi tầng lớp. Những nhân vật trên sân khấu trở nên những biểu tượng đặc trưng trong lòng khán giả, văn chương trong các bài từ đầy nhạc tính rạng rỡ về đẹp vừa lãng mạn vừa thanh cao chứng tỏ thêm một lần trí tuệ tinh táo và tâm thức hoài mộng đều có sức năng động vượt thời gian như chính danh hiệu mà Đào Tấn tự đặt cho mình: Mộng Mai và Mai Tăng. Cũng cùng một đóa mai ấy nhưng chiều không gian của nó có thể vượt thời gian nối kết giác ngộ và mộng mơ.